

2 | ANDREAS DE ESCOBAR, *Canones poenitentiales*.

[Rome: Johannes Gensberg, ca. 1473-1474]

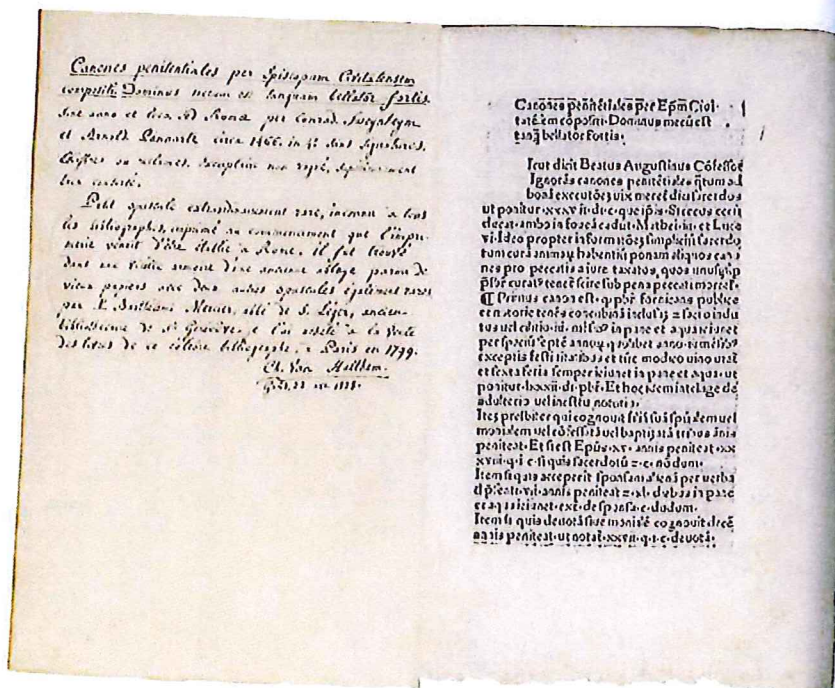
4°: 10 p. Latere gemarmerde lederen band, vergulde glatte rug, vergulde randen, gemarmerde schutbladen.

Inc. A 1.138 (= VII 1.183 A)

"*Canones poenitentiales per Episcopum Civitatis Romae compositi Dominus mecum est tanquam bellator fortis. sine anno et loca, sed Roma per Conrad. Sweynheym et Arnold. Pannartz circa 1466. in 4°. sans signatures, chiffres ou reclames. Exemplaire non rogné, supérieurement bien conservé. Petit opuscule très rare, inconnu à tous les bibliographes, imprimé au commencement que l'imprimerie venoit d'être établie à Rome. il fut trouvé dans une vieille armoire d'une ancienne abbaye parmi des vieux papiers avec deux autres opuscules également rares, par M. Barthélémi Mercier, abbé de S. Léger, ancien bibliothécaire de Ste Geneviève, je l'ai acheté à la vente des livres du célèbre bibliographe, faite à Paris en 1799. Ch. Van Hulthem Gand, 22 avril 1828.*"

Deze eigenhandige aantekening van Karel van Hulthem werd aangetroffen op de keerzijde van het schutblad van het enige exemplaar van de editio princeps van de *Canones poenitentiales* van Andreas Escobar (ca. 1348 – ca. 1439), in het bezit van de Koninklijke Bibliotheek van België. Dit kleine boekje, dat nauwelijks 10 pagina's telt, behoort tot een literair genre dat op het einde van de Middeleeuwen heel populair was: het genre van de biechtboeken. Het waren korte bundels met een lijst van de zonden en, voor elke zonde, de vermelding van de boetedoening of boete die aan de zondaar moest worden opgelegd.

We vestigen de aandacht op de aantekening van Karel van Hulthem, omdat ze een van de aspecten van zijn benadering als bibliofiel uitstekend samenvat. Volgens hem immers lag het belang van een vijftiende-eeuwse editie voornamelijk in haar zeldzaamheid en ook in de plaats die ze bekleedde in de geschiedenis van de ontwikkeling van de boekdrukkunst. Deze zienswijze werd in die tijd gedeeld door tal van liefhebbers van oude boeken. Ook Jacques-Charles Brunet (1780-1867) sluit zich daarbij aan, wanneer hij in zijn bekende *Manuel* beweert dat "les premiers essais de la typographie naissante, [...] sont sans contredit des curiosités bibliographiques de premier ordre" (*Ma-*

nuel du libraire et de l'amateur de livre, 5de ed., dl. 1, Parijs, 1860, p. xxvii). In verband hiermee zou Karel van Hulthem, die er hier prat op gaat een van de eerste getuigenissen van de Romeinse boekdrukkunst te bezitten, wellicht met enige ontstemming hebben vernomen dat moderne historici deze editie niet toeschrijven aan de eerste twee Italiaanse drukkers, Conrad Sweynheym en Arnold Pannartz (ca. 1466), maar wel aan het atelier van Johannes Gensberg, enkele jaren later (ca. 1473-1474).

Hoewel Van Hulthem belang stelde in het ontstaan van de boekdrukkunst – dat blijkt voldoende uit de samenstelling van zijn bibliotheek – verzuimde hij niet om echte belangstelling te tonen voor de vorige bezitters van zijn boeken, vooral indien zij waardige vertegenwoordigers van de Republiek der Letteren en de hoge bibliotheek of ook vooraanstaande figuren

waren geweest. Met betrekking tot de *Canones poenitentiales* meldt Van Hulthem dat hij dit boekje heeft gekocht op de veiling van de boeken van abt Mercier de Saint-Léger (1734-1799), de gewezen bibliothecaris van de abdij Sainte-Geneviève in Parijs die door Lodewijk xv werd benoemd tot abt van Saint-Léger in Soissons. Deze 'beroemde bibliograaf', zoals Van Hulthem hem noemt, onderscheidde zich in het bijzonder met de publicatie, in 1773, van een supplement van de *Histoire de l'origine et des premiers progrès de l'imprimerie* van Prosper Marchand (ca. 1675-1756), die vanaf de verschijning op grote schaal werd verspreid bij boekhandelaars en bibliofielen. ☞ RA

LITERATUUR

Polain 1932-1978, nr. 965. Michaud-Quantin 1962. Viardot 1984. Pflug 1999.